

Орина ЧЕРНЯВСЬКА

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Михайло ФРОЛОВ

доцент кафедри
цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ВПЛИВ АВСТРІЙСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ НА СУЧАСНУ КОДИФІКАЦІЮ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Наприкінці XIX ст. українські землі опинились під владою російської та Австрійської імперій. Сучасне українське цивільне процесуальне законодавство, вважається, бере свій відлік від 1864 року, коли в російській імперії прийняли нове законодавство в цій галузі. Наразі в Україні діє Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. Цей кодекс замінив колишній Цивільний кодекс Української РСР, прийнятий у 1963 році. Однак, як і в багатьох інших країнах, цивільне законодавство піддається постійним змінам та оновленням з часом. Висвітлення питань історії цивільного процесу на українських землях допоможе більш ефективно здійснювати реформування та розбудову сучасної системи цивільного процесуального права.

Українська історія, як уже зазначалося, має період, коли наші землі знаходились тривалий час у складі двох імперій – російської та Австрійської (з 14 листопада 1868 року – Австро-Угорської). Більша частина України знаходилась під контролем російської імперії, а західноукраїнські землі потрапили під владу Австрійської.

Тож історія цивільного процесуального законодавства на українських землях у контексті російської та Австрійської імперій є складною і пов'язаною з багатьма політичними та історичними обставинами. В 1864 році в російській імперії був прийнятий новий Цивільний процесуальний кодекс, який став важливим кроком в реформуванні цивільного процесу. Цей кодекс визначав процедурні правила для судових розглядів цивільних справ. Цивільне процесуальне законодавство на території, що належала Австрійській (Австро-Угорській) імперії, до складу якої до 1918 р. входила Галичина, регулювалося відповідними кодексами та законами, включаючи Цивільний процесуальний кодекс.

Землі Західної України, підкорені владі різних імперій, перебували в різних умовах, особливо порівняно з Наддніпрянською Україною, що перебувала під владою російської імперії. В епоху важливих реформ в Австрії на цих територіях відбувались значущі зміни в державному та правовому житті. У другій половині XVIII століття тут активно впроваджувались кодифікаційні роботи, спричинені політичними та соціально-економічними факторами. Важливо відзначити позитивний вплив ідей Просвітництва на розвиток законодавчої системи Австрії, що визначав політичні та правові реформи [1, с. 78].

У XVIII столітті їхній авторитет визнавала навіть монарша сім'я, що визначало деякі аспекти політики імператорської влади, зокрема в ідейному мисленні Марії Терезії та Йосифа II. Ці фігури, представники різних сфер, сприяли політиці «освіченого абсолютизму» та реформам у правовій сфері.

Під час правління Марії Терезії та Йосифа II відбулися успішні правові реформи, включаючи кодифікацію процесуального цивільного законодавства. У кінці XVIII століття в Австрії сформувалась єдність норм, регулюючих судовий процес, хоча в регіонах імперії існували місцеві особливості. Йосиф II ініціював реформи кримінального та цивільного законодавства та судочинства, що стало важливим етапом у розвитку правової системи. Загалом правові реформи Марії Терезії та Йосифа II вважаються одними з найуспішніших в Європі. Кодифікація цивільного процесуального законодавства посідала важливе місце в цьому напрямі реформ відповідно до фундаментальних перетворень у державі [2, с. 32].

Наприкінці XVIII століття в Австрії сформувалась єдність правових норм, які

регулювали питання судового процесу. Незважаючи на це, в регіонах імперії існували місцеві відмінності та особливості. Австрійський імператор Йосиф II взяв на себе ініціативу з реформування кримінального та цивільного законодавства та, відповідно, процесу. В результаті цих реформ був прийнятий Загальний судовий порядок 1781 року, який набув чинності з 1 січня 1782 року. Основу цього порядку склали ідеї швейцарського юриста Й. фон Фрудево, прихильника рецепції римського права. Порядок вніс зміни в цивільний процес, зменшивши формалізм та передбачивши нові принципи, наприклад, щодо виконання судових рішень [3, с. 43].

Нові спроби створення цивільного процесуального кодексу тривали протягом XIX століття. Хоча в 1825 році був розроблений новий проєкт, він не отримав підтримки влади. Зазначено, що Загальний судовий порядок був недосконалим, і вже при Леопольді II розпочалися кодифікаційні роботи, що призвели до прийняття нового кодексу в 1797 році.

Наприкінці XIX століття в Австро-Угорщині був прийнятий новий цивільний процесуальний кодекс, який визнають одним із найважливіших досягнень цивільного процесуального права цього періоду. Його досконалість підтверджується тим, що він досі залишається чинним в Австрії. Цей кодекс слугував зразком для інших європейських держав при розробці власного національного процесуального цивільного законодавства. Таким чином, 1895 рік визначив завершення епохи цивільного процесу XIX століття та початок нового етапу [4, с. 31].

У період між Першою та Другою світовими війнами території України перебували під владою різних країн та режимів, що також впливало на систему законодавства. Після Другої світової війни цивільне процесуальне законодавство на всій території України було адаптовано до радянської системи права. Проте після отримання незалежності в 1991 році Україна розробила свою власну систему права, включаючи цивільне процесуальне законодавство. Так, у 2004 році був прийнятий Цивільний процесуальний кодекс України, який у подальшому зазнав змін та поправок.

Згадані імперії відігравали значущу роль у формуванні правових традицій і структур на українських землях, і їхні впливи можна відзначити в історії цивільного процесуального законодавства в різні періоди.

В кінці XIX століття новий цивільний-процесуальний кодекс став одним з найкращих пам'яток цивільного процесуального права. Завдяки ньому процес став швидким, дешевим й доступним для населення. Загалом можна констатувати, що в Австрійській та згодом Австро-Угорській імперії ситуація була дещо кращою, ніж на українських землях у складі російської імперії, в котрій до середини XIX ст. не було єдиного акта, який би регулював цивільний процес, на відміну від Австрії.

Як висновок роботи можемо сказати, що Австрійський цивільний кодекс істотно вплинув на сучасну кодифікацію цивільного права України через історичні та правові взаємозв'язки. Після різних етапів історії та перебування під владою різних імперій Україна визначила свій шлях у сфері права. Прийняття Цивільного кодексу України у 2003 році свідчить про вплив та адаптацію законодавчого досвіду, зокрема австрійського, в сучасному контексті. Цей процес допомагає забезпечити ефективну реформу та розвиток сучасної системи цивільного процесуального права в Україні.

1. Нестерцова-Собакарь О. Історія поширення австрійського цивільного процесуального законодавства на західноукраїнських землях. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 1. С. 77–82.

2. Думич Х. М. Цивільне судочинство у Галичині за Австрійським цивільним процесуальним кодексом 1895 р. : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2016. 216 с.

3. Думич Х. М. Перші кодифікаційні акти в галузі австрійського цивільно-процесуального права та їх застосування в Галичині. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2015. Вип. 17 (2). С. 43–47.

4. Слинко Д. В. Розвиток цивільного процесуального права в Австрії, Пруссії та Франції в період Нового часу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2019. Вип. 54. С. 29–33.